

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

Катедра „Международни отношения“

Катедра „Политология“

**ИНТЕРЕСИ, ЦЕННОСТИ, ЛЕГИТИМНОСТ:
МЕЖДУНАРОДНИ, ЕВРОПЕЙСКИ
И НАЦИОНАЛНИ ИЗМЕРЕНИЯ**

Сборник с доклади

София, 2020

В настоящия сборник са включени доклади от научна конференция, проведена на 13 ноември 2019 г., организирана от катедра „Международни отношения“ и катедра „Политология“, финансирана от фонд НИД при УНСС, договор НИД НП-24/2019.

Всички права са запазени! Не се разрешават копиране, възпроизвеждане и разпространение на книги или на части от тях по какъвто и да е начин без писменото разрешение на ИК – УНСС. Авторите носят пълна отговорност за оригиналността на произведението, както и за грешки, допуснати по тяхна вина.

© Колектив

© ИЗДАТЕЛСКИ КОМПЛЕКС – УНСС

Изп. директор: Веселин Ангелов, тел.: 02 8195 251
Зам. изп. директор: Стефан Власев, тел.: 02 8195 551
Гл. редактор: Тодорина Недева, тел.: 02 8195 564

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО
1700 София, жк „Студентски град“

ОТБРАНАТА КАТО ОБЩ ПРИОРИТЕТ В РАЗВИТИЕТО НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ И/ИЛИ ЕЛЕМЕНТ ОТ ПОЛИТИКАТА НА НАЦИОНАЛНИТЕ ДЪРЖАВИ

*Тодор Кондарев, докторант
Нов български университет*

***Резюме:** В доклада „Отбраната като общ приоритет в развитието на Европейския съюз и/или елемент от политиката на националните държави“ са представени предизвикателствата, пред които е изправен Европейския съюз с настъпването на промени в международната обстановка в сферата на сигурността и отбраната (хибридни, кибернетични, химични, биологични, терористични и мн. др. заплахи). Военните конфликти вече не са само спомен от миналото (пример са двете Световни войни на стария континент), а се оказват все по-близко до външните граници на ЕС, като водят след себе си редица негативни последици. Увеличава се миграционния поток на бежанци от конфликтни зони към Общността. На преден план изплува идеята за Обща Европейска Отбрана, предвид факта, че някои от малките и по-бедни държави-членки на Съюза не разполагат с необходимата военна мощ и ресурс да се противопоставят на съвременните заплахи в сферата на сигурността. Тяхното въоръжение е остаряло и е от една отминала епоха – времето на студентата война. Ролята на САЩ в НАТО продължава да е основополагаща за поддържането на световния мир, но през последните години става ясно от изказванията на американския президент, че страните членки на НАТО трябва да отделят повече пари от държавния си бюджет за превъоръжаване на армиите си за да могат да изпълняват мироопазващите военни мисии на Алианса и да му бъдат реален и равнопоставен член. Всичко това предпоставя още повече смисъла от търсене на засилване на военното сътрудничество в рамките на ЕС и създаване на една единна и силна европейска армия, която да не дублира дейността на НАТО, а да я надгражда и да може да се конкурира с големите световни военни сили, като Русия, Китай, Индия и др. До 2025 г., в ЕС се предвижда разглеждането на този въпрос на ниво Съвет на ЕС и Европейски парламент, като възможните варианти за продължаване на сътрудничеството между държавите-членки са характеризирани в три основни насоки (модела): „Сътрудничество за сигурност и отбрана“, „Споделена сигурност и отбрана“ и „Обща отбрана и сигурност“.*

***Ключови думи:** Обща европейска отбрана, Сигурност, НАТО, Европейски Съюз, Лисабонски договор*

***Abstract:** The current paper „Defence as a common priority in the development of the European Union and/or a policy element of nation states“ presents the challenges faced by the European Union with the emergence of changes in the international security and defence environment (hybrid, cybernetic, chemical, biological, terrorist and many other threats). Military conflicts are no longer just a memory of the past (for example, two world wars on the Old*

continent), but are getting closer and closer to the external borders of the EU, which leads to a number of negative consequences. The migration flow of refugees from conflict zones to the community is increasing. The idea of a Common European defence has come to the fore, given that some of the Union's smaller and poorer member States lack the necessary military power and resources to counter modern security threats. Their weapons are outdated and belong to a bygone era – „the cold war“. The role of the United States in NATO remains fundamental to the maintenance of world peace, but in recent years it has become clear from the statements of the US President that NATO member states should allocate more money from their state budget to rearm their armies so that they can carry out peacekeeping military missions of the Alliance and be its real and equal member. All this requires even more sense from the search for strengthening military cooperation within the EU and the creation of a single and strong European army, which does not duplicate the activities of NATO, but updates it and can compete with the major military forces of the world, such as Russia, China, India and more. By the year 2025, the EU envisages consideration of this issue at the level of the EU Council and the European Parliament, with possible options for continued cooperation between member States, characterized by three main guidelines (models): „Security and defence cooperation“, „Shared security and defence“ and „Common defence and security“.

Key words: European Union defence, Security, NATO, European Union, Treaty of Lisbon

Европейският съюз допринесе за постигането на траен мир на стария континент и вече десетилетия наред европейските граждани берат плодовете на този продължителен процес, който от мнозина се възприема като даденост, но не бива да се забравя, че не е необратим. Икономическото и културното сътрудничество между държавите и народите е достигнало своя връх, но през последните години се забелязва значително безпокойство, дори страх у хората отнасящо се до тяхната сигурност. По външните граници на ЕС бушуват военни конфликти и хиляди бежанци са принудени да емигрират в търсене на по-добър живот извън тяхната родина. На изток в бившите съветски републики (Украйна – Донбас, Молдова – Приднестеровието, Грузия – Абхазия и Осетия, Армения – Нагорни Карабах), както и близоизточните конфликти в Сирия, Ирак и др. са все държави и територии с тлеещи военни конфликти и предизвикващи спор между Русия и местните правителства. Русия, която винаги ще бъде фактор в Европа със своята военна мощ и природни ресурси и с която Брюксел води напоследък мека „дипломатическа война“ налагайки икономически санкции. Към тези размирни територии можем да прибавим и бедността в северна Африка и арабската пролет довела в ЕС хиляди политически и икономически имигранти. Промениите в климата, високата раждаемост, липсата на ресурси и на държавност примесени с бедността са също сред водещите фактори за увеличаващия се имигрантски натиск към ЕС.

1. Актуалност на проблема

За всеки европейец вече е ясно, че за да имат по-добра защитата, отделните национални държави би трябвало да се върви към обща колективна отбрана. В Северно атлантическия пакт (НАТО), Съединените Американски Щати (САЩ) отделят в пъти повече средства от brutния си вътрешен продукт (БВП) за отбрана изразени в 545 милиарди евро отколкото всички останали 27 европейски страни членки взети заедно (227 млрд.). Този факт заедно с ускорената милитаризация на останалата част от света в държави, като Русия (5,4% от БВП), Китай (150% увеличение на средствата за отбрана) и др., налага ЕС да засили своята военна сила и да започне проект за нова общоевропейска колективна отбрана споделена между всичките 27 държави-членки. Европейските държави отделят 30 млрд. евро за съвместимост и модернизация на въоръжените си сили, тъй като пазара е твърде разпокъсан между големите производителки на оръжие. Една обща политика на европейско ниво би спомогнала да се преодолее този дисбаланс. Би трябвало да се подобри ефикасността и ефективността на въоръжените сили във всички страни от Съюза и особено в по-изостаналите, малки по територия и численост на армията, и разполагащи с остаряло и несъвместимо по натовските стандарти въоръжение, като България например. Това не е лесен процес, тъй като в Европа има и мнозина, които не придават чак такава важност на превъоръжаването и са пацифисти по природа, като смятат, че огромните средства изразходвани за отбрана биха могли да се използват за едни по-благородни цели. Въпреки това технологичното развитие и достъпа до интернет и все повече военни технологии на обикновените цивилни граждани води до увеличаване на риска от злоупотреба. Заплахата от хибридни, кибернетични, химични, биологични, терористични и други атаки стои все повече на дневен ред. За да може да се справи ЕС с тези нови предизвикателства е необходимо увеличаване на бюджета за развойна и научноизследователска дейност в отделните страни членки, а защо не и на общоевропейско ниво.

2. Доводи за обща политика в сферата на отбраната

Да разгледаме логичните доводи и ползи от реализацията на идеята за обща политика в областта на отбраната и сигурността.

На първо място, съгласувано планиране и разходване на разходите за превъоръжаване и поддръжка на армия в отделните страни-членки на Съюза. Премахването на дублиращите се разходи в почти всички области би повишило ефективността от тях за всяка национална държава и за ЕС като цяло.

Второ, общата политика би дала възможност за по-ускорена стандартизация на въоръженията и осигуряване съвместимостта им в рамките на Съюза и с техническата база на НАТО. Това допълнително би намалило разходите по поддръжката на въоръжени сили за отделните държави.

Трето, общите координирани усилия многократно ще увеличат използването по най-ефективен начин на потенциала на целия ЕС – научен, технологичен, производствен, финансов, кадрови и т.н. Не е тайна, че научно-технологичните разработки във военнопромишления комплекс ускоряват развитието на цялата икономика и търговия.

Четвърто, общото командване и координирането на усилията на всички страни при конфликти, природни бедствия, пожари и други катаклизми ще увеличи многократно бързото реагиране и своевременно решаване с общи усилия на възникналите конфликти с минимални ресурси.

3. Проблеми и предизвикателства за реализиране на идеята за Обща политика в сферата на отбраната и сигурността

Реализацията на Обща политика и изграждането на общи въоръжени сили на ЕС има и своите противници, независимо от очевидните предимства, изброени по-горе. Това не е лесен процес, тъй като в Европа има и мнозина, които не придават чак такава важност на превъоръжаването и са пацифисти по природа, като смятат че огромните средства изразходвани за отбрана биха могли да се използват за едни по-благородни цели. Същевременно, националните политици ревниво пазят контрола върху армиите, които са символ на суверенитета на всяка една държава, а разходваните средства трябва да се защитават в тежки дискусии в парламента.

За отношенията ЕС – НАТО

Реализацията на Общата политика по отбрана е свързана с преодоляването на редица предизвикателства в отношенията с НАТО. От Втората Световна война до наши дни, отбранителният капацитет на ЕС винаги е разглеждан през призмата на НАТО, където водеща е ролята на САЩ, с най-голям финансов принос за издръжката на отбранителната способност на Алианса. Новата политическа линия на САЩ и президента Тръмп предвижда намаляване на финансовите разходи на САЩ за издръжка на Алианса и увеличаване дяла на всяка страна-членка за издръжка до 2% от нейния БВП. Макар и член на НАТО, САЩ имат и свои геополитически интереси и свободата да се договарят извън рамките на Пакта. Очевидно политическите реалности на 21-ви век налагат преоценка за ролята на Алианса за гарантиране сигурността на Европа.

За отношенията ЕС – САЩ

Като цяло можем да кажем, че САЩ са били винаги предсказуем и лоялен съюзник на демократично-ориентирано мислещите държави в Европа и макар че напоследък има лек спад в по-нататъшното развитие и напредък в отношенията с безспорно една от първите икономики в света, на страните от Европейския

съюз, потенциала се запазва и в бъдеще може да се постигнат нови договорки в полза и за двете страни. Следва да подчертаем, че са налице и редица различия в оценките на международните отношения и вижданията в областта на отбраната. За разлика от твърдо линейната политика на САЩ по отношенията с Русия, ЕС прилага по-мек подходи линия на санкции към Руската федерация след кризата в Украйна, спазване на договореностите с Иран по отношение на иранската ядрена програма, дългосрочните решенията за Близкия Изток и др. ЕС излезе с твърдо негативно становище по отношение оттеглянето на САЩ от ядрения договор с Русия за ракетите със среден обсег на действие (подписан в 1987 г.), тъй като това постави Европа в положението на заложник на двете ядрени свръх сили. Веднага след излизането си от договора САЩ и Русия анонсираха началото на разработки на нови ракетни системи в тази област, значително по-мощни и модерни, въпреки изявеното от Генералния секретар на НАТО Столтенберг желание за подновяване на договора, чрез привличане и на други ядрени сили като Китай, Индия, Пакистан, Иран и др.

За отношения на ЕС – Турция

Турция е важен стратегически партньор за страните от Европейския съюз и северноатлантическите им партньори от НАТО (САЩ и Канада) в политически и военен аспект. Членувайки в северноатлантическия пакт от 1952 г., Турция спомага и служи като своеобразна бариера между модерното западно общество и начин на управление и държавите от Близкия изток, мнозинството от които са радикализирани от терористични организации и са раздирани от военни конфликти. Турция поддържа многобройна и отлично въоръжена армия, втората по численост след САЩ в НАТО, а същевременно кандидатства за членство в ЕС от десетилетия. В последните години не се забелязва съществено развитие в отношенията ЕС – Турция, а дори се забелязва значително охлаждане в резултат на недемократични промени в политическото управление на страната след опита за военен преврат, намесата във военния конфликт в Сирия и политическото и военното сближаване с Русия. Постигането на взаимноприемлива политика на отношенията, базирана на общочовешките ценности, преговори и сътрудничество ще бъде от полза за нормализиране отношенията и в рамките на НАТО.

За отношенията ЕС – Русия

Русия, като една от най-големите по територия, население и военна мощ държава на световната сцена не може да убегне от анализа ни за външнополитическите отношения на ЕС. Освен това част от територията ѝ се намира на европейския континент и е пряко граничеща с държави – членки на Общността – полукесклава Калининградска област е заобиколена от Полша, Литва и Балтийско море. Финландия и Естония, както и страни, деклариращи желание да се

присъединят в бъдеще към ЕС, като Украйна, са другите преки съседи на Руската федерация.

След анексирането на части от Украйна и нееднократните демонстрации на имперски амбиции, ЕС разглежда Русия като потенциален враг, въпреки че за разлика от САЩ използва по-мек тон в оценките си и се стреми да урежда споровете с преговори (например договореностите от Минск 1 и Минск 2 по отношение на конфликта в Украйна). За този подход от голямо значение са икономическите зависимости, свързани с доставките на руски природни ресурси, така и увеличената военна заплаха след прекратяването тази година на договора за ракетите със среден обхват на действие подписан между САЩ и Русия, и демонстрация нов етап на милитаризация.

4. Модели за развитие на общата отбрана до 2025 г., предложени за обсъждане от Европейската Комисия

Политиката на ЕС, следва най-късно до 2025 г., а защо не и по-рано да бъде създаден Съюз за сигурност и отбрана между европейските държави. Двадесет и една от страните членуват и в НАТО и в ЕС. Това предполага още по-засилено сътрудничество в отбранителния сектор и на европейско ниво. ЕК е разработила и тук три евентуални сценария за развитие: „Сътрудничество за сигурност и отбрана“, „Споделена сигурност и отбрана“ и „Обща отбрана и сигурност“.

Модел „Сътрудничество за сигурност и отбрана“

Моделът „Сътрудничество за сигурност и отбрана“ предполага по-засилено сътрудничество в сферата на отбраната и сигурността, от колкото е към настоящия момент. На доброволен принцип ще участват желаещите държави-членки, а решенията ще се взимат от всички заедно (анблок). При всеки отделен казус ще се разглежда желанието на дадена страна да подкрепи или отхвърли провеждането на дадена миротворческа мисия. Солидарността в отбраната няма да е задължителна и непременно споделена. Мисиите на ЕС ще бъдат предимно граждански с цел укрепване и създаване на военен капацитет в държавите партньори и потенциални бъдещи членки на Общността. Военните мисии ще продължат да се разгръщат единствено с подкрепата на НАТО, като в тях ще участват най-напредналите и боеспособни държави от Съюза. Военната индустрия ще продължи да бъде фрагментирана и националните държави често ще дублират видовете въоръжения в сухопътните, военновъздушните и военноморските си сили. Ще се ограничи възможността за бързо реагиране и предислоциране на военна техника и войска в конфликтните точки, както и ще се намали капацитета на ЕС да участва в най-отговорните военни мисии. Въпреки това ще се създаде Европейски фонд за отбрана с цел разработване на нови технологии и отбранителни способности. Меката сила (дипломатията) ще остане в ръцете на ЕС, а

с твърдата сила (разполагане на военни контингенти) ще се разпорежда, както до сега от НАТО. Държавите-членки ще се борят на национално равнище с терористични, хибридни и кибернетични заплахи, но все пак ефективността на справяне със създалата се ситуация ще се подобри чрез оказана подкрепа от страна на ЕС. Ще има по-задълбочено сътрудничество на ниво разузнаване и контраразузнаване, като ще се подобри споделянето на информация с цел по-добра осведоменост. Европейската гранична и брегова охрана ще защитава външните граници на Съюза.

Модел „Споделена сигурност и отбрана“

„Споделената сигурност и отбрана“ е втория сценарий, при който 27-те държави-членки ще преминат към споделена сигурност и отбрана, като солидарността помежду им ще се изразява във финансов и оперативен план. Ще се повиши капацитета и способността на ЕС да реагира при появата на кризи извън пределите на Общността, тяхното решаване ще е възможно посредством изграждане в засегнатите партньорски държави на стабилна военноадминистративна рамка. Сътрудничеството с НАТО ще се задълбочи още повече, чрез координирани действия за наблюдение, намеса срещу терористични заплахи и синхронизирани действия по защита на морските и сухоземните външни граници в синхрон с националните въоръжени сили на страните членки. Заплахите, които са на границата между вътрешната и външната сигурност и попадат извън обхвата на северноатлантическия договор за колективна отбрана ще могат да бъдат посрещнати и решавани от европейските сили за колективна отбрана. Вземането на решения за намеса от военните сили на Съюза ще става много по-лесно и опростено. ЕС ще може да решава дали да действа сам или да бъде подпомогнат, от своите международни партньори от ООН и НАТО. В зоната на сигурността, силен акцент ще се постави за справяне с финансирането на тероризма, изпирането на пари и организираната престъпност. Ще се ускори процеса по диверсификация на енергийната независимост на страните членки, ще се въведат стандарти за енергийна безопасност, ще се подобри подготвеността при заплахи свързани със здравето на хората, ще се подобри работата и намали риска в управлението на митниците и др. Ще се оптимизира състава и работата на въоръжените сили в отделните държави от Съюза с цел намаляване дублираната във функционално и техническо измерение. Европейския фонд за отбрана ще финансира разработването на изкуствения интелект, стратегическия транспорт, дистанционно управляемите летателни апарати (дрон), биотехнологиите, супер компютрите, сателитните комуникации, офанзивните способности на ЕС, морското наблюдение и мн. др.

Модел „Обща отбрана и сигурност“

Третият сценарий за развитие на колективната отбрана в Общността е определен, като модел за прилагане на „Обща отбрана и сигурност“. Член 42 от Договора за функциониране на ЕС (Лисабонския) ще бъде приложен с пълния му капацитет, като ще се засили не само солидарността в сектора за отбрана и сигурност между държавите-членки, но ще се унифицира отбранителната политика, което ще доведе до прилагането на цялостна Обща отбрана валидна за всички в Общността. Взаимодействията с партньорите от НАТО ще останат на високо ниво, но ЕС вече ще е боеспособен да се защитава и самостоятелно от чужда агресия. Ще се прилагат военни миротворчески и антитерористични операции и извън пределите на Съюза. Националните разузнавателни служби на отделните държави-членки ще са в непрекъснат контакт и ще провеждат непрекъснат мониторинг с цел превенция и предотвратяване на ситуации застрашаващи националната и общоевропейската сигурност на континента. Военните формирания на страните членки ще се интегрират още повече и ще взаимодействат помежду си с цел лесното им и бързо предислоциране при възникване на конфликт. Във вътрешнополитически план коренно ще се променят цели секторни политики в държавите-членки. Чрез съвместни доктрини и постоянен обмен на информация съответните органи ще се противопоставят на киберпрестъпността. Ще бъдат създадени европейски сили за гражданска защита, които да помагат при възникнали бедствия, породени от човешка намеса или природни стихии. Европейската служба за брегова охрана ще притежава постоянен подвижен състав и техника, с която да опазва морските външни граници и на ЕС, също и да разузнава посредством безпилотни самолети (дронове). Европейския фонд за отбрана ще финансира изграждане на необходимите системи за наблюдение на космическото, въздушното и морското пространство, посредством нови комуникации, сателити и т.н. Европейската агенция за научни изследвания ще подпомогне разработването на нови перспективни иновационни технологии в сектора на военно промишления комплекс.

Вместо заключение

В края на 2017 г. държавите-членки взеха решение за създаване на военен съюз в рамките на ЕС – ПЕСКО. Двадесет и пет страни членки на Общността се присъединиха в създаване на обща европейска структура за отбрана и сигурност, с изключение на Малта и Дания. Бъдещето ще покаже до каква степен ще се развие Европейската обща отбрана. Очевидно това ще е дълъг и труден процес с поетапно реализиране на целите. Също така е очевиден и фактът, че е напълно зрял момента за евроинтеграция в областта на отбраната и сигурността. Германия и Франция вече дадоха пример с общо споразумение подписано от двете страни, отнасящо се до дейностите по разработването и производството на съв-

ременно въоръжение, обединявайки своите усилия в сътрудничество по отношение на общи скъпо струващи научни и технологични разработки и изследвания за военнопromишления комплекс. Вишеградската четворка (Полша, Унгария, Чехия и Словакия) сключиха военен пакт за координиране на планирането на отбраната и създаването на обща бойна част, а Балтийските държави – Литва, Латвия и Естония в рамките на НАТО от години имат охрана на въздушното си пространство от други държави-членки на ЕС.

Използвана литература

1. Европейска комисия, Бяла книга за бъдещето на Европа. COM (2017) 2025 от 1 март 2017
2. Европейска комисия, Документ за размисъл, Относно бъдещето на европейската отбрана, COM (2017) 315 от 7 юни 2017 г.
3. www.europa.eu
4. https://ec.europa.eu/info/index_bg
5. <https://www.europarl.europa.eu/portal/bg>

**ИНТЕРЕСИ, ЦЕННОСТИ, ЛЕГИТИМНОСТ:
МЕЖДУНАРОДНИ, ЕВРОПЕЙСКИ
И НАЦИОНАЛНИ ИЗМЕРЕНИЯ**

Сборник доклади

Колектив

Дизайн на корицата: Емилия Лозанова
Предпечатна подготовка: Теодора Маркова

Даден за печат 11.06.2020 г.
Формат 16/70/100. ПК 20,5. Тираж 80 бр.
ISBN 978-619-232-330-1

ИЗДАТЕЛСКИ КОМПЛЕКС – УНСС